

В.О. СУХОМЛИНСЬКИЙ І КОНЦЕПЦІЯ «НОВА УКРАЇНЬСЬКА ШКОЛА»

Анотація.: Сучасна освітня реформа вимагає від дітей нового творчого осмислення сучасних явищ та подій, що відбуваються в суспільстві. Старий репродуктивний метод мислення на часі є не тільки не популярним, але і не ефективним як при засвоєнні нових знань, а особливо при необхідності використання них як у практичній, так і повсякденній діяльності.

«Нова українська школа», ставлячи за основу ідею дитиноцентризму, вимагає від учнів бути мислячими, вміти аналізувати та використовувати отримані знання. У даній статті розглядається концепція «Нової української школи» в контексті нової освітньої реформи, яка започатковується в Україні. Особливо актуальними на часі є дидактичні погляди видатного українського педагога В.О. Сухомлинського, про необхідність повернення до яких саме в сучасних освітніх умовах йдеться у нижчевикладеному матеріалі.

Завданням дослідити співвідношення його ключових педагогічних ідей в світлі сучасних освіти та виховання є першочерговою ідеєю даної статті.

Вступ. Розглядаючи концепцію «Нова українська школа» як основу створення сучасного освітнього простору, сформованого за новими стандартами, перед педагогічним колективом першочерговим завданням є розвиток гармонійно розвиненої творчої особистості. Концепцію передбачено перехід зі знаннєвої системи освіти до компетентного навчання.

Формула концепції «Нова українська школа» складається з 9-ти ключевих компонентів, а саме: новий зміст освіти, сучасне освітнє середовище умотивування педагогів, нова структура навчального закладу, децентралізація та ефективність управління, справедливе фінансування педагогічного партнерства, орієнтація на потреби учня, виховання на цінностях.

Звертаючись до наукових напрацювань видатного українського педагога Василя Олександровича Сухомлинського, ми знаходимо актуальність його підходів для стратегії нової української школи, не зважаючи на те, що змінюються освітні технології. Він обґрунтував шляхи, засоби і методи формування людини відповідно до цілей суспільства. Головна мета його педагогічної творчості – формування всебічно розвиненої особистості з урахуванням індивідуальних та вікових особливостей учня, що є актуальним на разі для впровадження концепції «Нова українська школа».

Потрібно зазначити, що теоретичні здобутки та практичний досвід В.О. Сухомлинського високо оцінені світовою педагогічною спільнотою. Сьогодні 65 його творів перекладені 59-ма мовами народів світу, а найвідоміша книга «Серце віддаю дітям» видавалося 55 разів 32-ма мовами. Справжній людиноцентризм простежується в його працях «Вірте в людину...», «Людина неповторна», «Дума про людину», «Народження громадянина» та інші.

Різноманітні аспекти діяльності великого педагога досліджували науковці: М. Антонєць, О. Богуславський, М. Гриценко, О. Коваленко, П. Вороний, В. Кравець, С. Махелі, Т. Сухомлинська, М. Галагузов, І. Зверєв, Л. Капак, Л. Міщик та інші.

Отже, метою даної статті є дослідження педагогічної діяльності в контексті концепції «Нова українська школа», її актуальність у зв'язку із трансформацією сучасної освіти.

Виклад основного матеріалу. Актуальними для нової української школи є такі ідеї дитиноцентризму: відсутність адміністративного контролю, який обмежує свободу педагогічної діяльності, орієнтація на потреби та досвід учнів, створення освітнього середовища, яке б перетворило навчання на яскраві елементи життя людини, взаємозв'язок особистого розвитку дитини з її практичним досвідом, відмова від орієнтації освітнього процесу на середнього школяра і обов'язкове врахування інтересів кожної дитини, її індивідуальних та вікових особливостей виховання вільної, незалежної особливості і забезпечення свободи і права дитини в цих проявах діяльності, забезпечення морально-психологічного комфорту дитини. Необхідно забезпечити неупереджене та справедливе ставлення до кожного учня, учні матимуть право на свободу вибору предмета та рівня їх складності.

Дуже важливим є сьогодні звернення до творчого доробку В.О. Сухомлинського, який обґрунтував й спробував авторську концепцію, що ґрунтується на вірі в обдарованість кожної дитини. Розв'язуючи будь-яку педагогічну проблему, Сухомлинський ставив в центр своєї уваги постать дитини. Для нього кожна дитина була неповторною, обдарованою, талановитою.

У книзі «Вірте в людину» він висловлює глибоку віру в можливість виховного впливу на кожну дитину. Роблячи акцент на особистісно-орієнтованому підході до виховної роботи: «...немає і не може бути жодної дитини, яку виховали зусиллями школи, педагогічного колективу, учнів та вихователя не можна було б зробити чесною, правдивою, трудолюбивою, стійкою і мужньою людиною, глибоко відданою Батьківщині».

Виховання у В.О. Сухомлинського – це постійне духовне спілкування педагога і дитини. Педагог був переконаний, що глибокою вірою в людину слід пронизувати підхід до кожної окремої особи.

«Не може бути людини бездарної, ні до чого не здатної. Відкрити в кожній особистість, ту грань, при вмілому обробленні якої, образно висловлюючись, людина заграє, як грає, міниться самоцвіт – у цьому полягає найважливіше завдання виховання».

Величезне значення видатний педагог надавав виховання дітей із зниженою здатністю до навчання. «Головне, – пише він, – не допустити, щоб ці діти переживали свою «неповноцінність», не притупити у них почуття честі й гідності». Не їхня провина, що вони приходять до школи кволими і слабкими, з недостатньо розвинутою здатністю до розумової праці.

У своїй праці «Проблему виховання всебічно розвинутої особистості» пише: «Дискретність роботи мозку проявляється у дітей по різному: в одного ця робота дуже швидка, в іншого – повільна. Звідси кмітливість і некмітливість, тямущість і нетямущість, міцність і неміцність пам'яті сильно і слабо виражена».

До будь-якої дитини потрібне застосування індивідуального підходу. Цей принцип Сухомлинського лежить в основі концепції «Нова українська школа».

На його думку, прикладом ефективного методу навчання для цього принципу є поділ класу на групи відповідно до розумових здібностей, наведений Сухомлинським у праці: «100 порад учителям» та індивідуального завдання, що ставляться перед кожною із таких груп.

При цьому згадані групи учнів не є чимось закріпленим: із часом розвиток здібностей дає змогу переходу в іншу, вищу за складністю навчання, групу. У праці «Павлиська середня школа», більше чверті століття директором якої Сухомлинський був, він пише: «Помітити в кожній дитині її найсильнішу сторону, знайти в ній ту золоту жилу, від якої починається

розвиток індивідуальності, добитися того, щоб дитина досягла видатних для свого віку успіхів у тій справі, яка найбільш яскраво виявляє, розкриває її природні задатки».

Натомість, діти з підвищеними розумовими здібностями, задля уникнення стресів, не повинні отримувати занадто складних завдань, не впоравшись з якими, вони можуть відчувати комплекс неповноцінності.

Для формування особистості, що є першочерговим завданням сучасної освіти, першочерговим є принцип збереження і розвиток у дитини почуття людської гідності. У праці «100 порад учителю» він зазначає: у цьому важкому становленні влада педагога має бути особливо обережною воля старшого легко може перерости в сваволю, а школи й в розправу над людиною. Не придушити й зламати, а підняти й підтримати, не знеособити внутрішні духовні сили дитини, а утвердити почуття власної гідності. Сьогоднішні погляди на сутність особистісно орієнтованого підходу у педагогіці ґрунтуються саме на такому розумінні відносин між вихователем, коли учень і вчитель є рівноправними учасниками навчально-виховного процесу, а не керівником і безсловесним підлеглим.

Адже головним в цьому плані є виховання в учнів бажання бути хорошими, створювати радість, а радість цю мають приносити їх успіхи у навчанні. Звідси випливає принцип отримання позитивних відчуттів від навчання.

Реалізація цього принципу, на думку Сухомлинського, має 2 шляхи: Перший – набір навчальних завдань доступних учневі та радість від їх виконання, про що вже йшлося. Другий – акцентування уваги не на невдачах, а на успіхах учня.

Саме на важливості оцінювання та контролю навчальних досягнень Сухомлинських писав: «Специфіка роботи педагога, що він постійно оцінює роботу своїх вихованців, характеризуючи якість знань, а значить і якість праці, оцінка має яскраво виражений моральний смисл. У ній закладений стимул, під впливом якого в дитини повинні утверджуватися прагнення бути хорошою і не бути поганою». Оцінка стає в руках учителя інструментом виховання, якщо вона пробуджує дитяче бажання вчитися і допомагає цьому бажанню, а не карає за небажання. Ще гірше, коли незадовільна оцінка ставиться дитині, за невміння вчитися, звикаючи до думки, що вчитель вважає її ні до чого нездатною, дитина обманює, лицемірить, невміння, якщо вчитель не поставиться до цього як до маленького лиха, породжує велике лиха. У цьому контексті основною функцією оцінки має бути не стільки контролююча а й коригувальна, тобто виявлення успіхів та недоліків у знаннях, навичках, вміннях, з'ясування причин невдачі, визначення шляхів для підвищення якості успішності, а також виховна функція – формування вміння сумлінно виконувати поставлені завдання, здійснювати самоконтроль власної діяльності та стимулюючо-мотивувальну функцію щодо покращення успіхів.

Видатний український педагог В.О. Сухомлинський застерігав педагогів щодо формального ставлення до оцінювання навчальних досягнень. Він писав: «Для дитини найбільшою несправедливістю з боку вчителя є те, що він, поставивши несправедливу оцінку, за її глибоким переконанням, прагне ще й до того, щоб за цю оцінку її покарали батьки». Якщо дитина побачила, що вчитель хоче обов'язково повідомити батьків про двійку, вона озлоблюється і проти вчителя, і проти школи. Розумова праця стає для неї ненависною. Огрубіння почуттів переноситься на ставлення до інших людей, насамперед до батьків. Для упередження цього та з метою уникнення стресів, особливо у учнів початкової школи, сучасна освітня реформа передбачає не виставлення оцінки в початкових класах.

Ще один із компонентів сучасної концепції є проблемність навчання. У практиці Сухомлинського він також передбачений хоча у більш широкому значенні. Його бачення це не просто науково-пошукова діяльність учня в ході навчального процесу. Сухомлинський вважав що знання стануть діючим фактором лише тоді, коли особистий погляд на явище оточуючого світу охоплює всі сфери життєдіяльності школярів, а погляди людини на світ проявляються в можливості щось довести, ствердження відстояти своєю творчою працею. Для Павлівської середньої школи, яку він очолював, характерним був постійний зв'язок навчальної роботи з життям, а її учні мали широкий кругозір, ґрунтовні свідомі знання, неабиякі практичні вміння та навички. Навчання, на його думку, не повинно бути заучуванням, простим накопиченням знань. Треба щоб учні бачили їх життєву необхідність та можливість використання на практиці. Це дає можливість формування причинно-наслідкових зв'язків між оточуючими школярів явищами та процесам. В.О. Сухомлинський радив уже з перших кроків вивчення нового навчального матеріалу не допускати поверхневого осмислення закономірностей, фактів, явищ. Кожну істину, на його думку, учні повинні осмислити, встановити логічні зв'язки та реальну суть фактів, явищ, предметів оточуючого світу.

Важливою домінантою концепції «нова українська школа» є розвиток творчих здібностей дитини.

Сухомлинський писав про те, що немає бездарних дітей, а для розвитку їх здібностей потрібно, щоб діти обов'язково після 5-6 годин розумової праці переключались на той вид діяльності, до якого у них є хист. В протилежному разі їхня розумова діяльність «буде закисати, загасати». В очолюваній ним школі були гуртки переважно із нахилом до праці, тому що праця, на його думку, не тільки покращує розумові здібності та сприяє формуванню причинно-наслідкових зв'язків, а ще й формує почуття відповідальності, що має бути у кожного юного громадянина та надає знов таки ж радість від результатів виконаної роботи. Цей принцип так само ліг і розробляється згідно нової освітньої концепції...

Питанню значення колективу у навчально-виховному процесі В.О. Сухомлинський приділяє велику увагу. В своїй праці «Проблеми виховання всебічно розвиненої особистості» він зазначає: «Життя і праця в колективі є школою становлення буквально всіх рис особистості». Від того, які ідеї лежать в основі трудових, духовних, морально-естетичних взаємовідносинах в колективу залежить становлення понять і для уявлень особистості про добро і зло, про обов'язок і справедливість, честь, гідність, але в той же час є і зворотній зв'язок: «Без яскраво виражених особистостей нема колективу».

Формування компетентісного учня передбачена новою освітньою концепцією безумовно є компетентісний вчитель, оскільки саме особистість вчителя саме визначає особистість учня.

Вчитель має володіти високими особистісними якостями. Перша вимога, на думку Сухомлинського, – це любов до власної справи. У статті «Суспільство і вчитель» він пише: «Всі вчителі повинні бути людьми пристрасно закоханими в свою працю, що мають запалити вогник такої самої любові у своїх вихованців».

Другою вимогою є вимога високої кваліфікації, «Чим більше знає вчитель, – пише Сухомлинський у праці «Павлівська середня школа», – тим частіше і успішніше відкриває він перед учнями горизонт науки, тим більшу допитливість і жадобу до знань виявляють учні. Вчитель повинен вміти відповідати на запитання учня, давати їм додатковий навчальний матеріал, поза межами навчальної програми.

Третя вимога – високі моральні якості. У праці «Народження громадянина» він пише: «Вирішальне значення має, те, яких людей побачить у нас підліток. Ми мусимо бути для підлітків зразком багатства духовного життя. Лише за цієї умови ми маємо право виховувати». Вчитель не може бути ханжею, лицеміром в стосунках не тільки з учнями, але й на рівні педагогічного колективу, сім'ї, стосунках з друзями, на громадсько суспільному рівні.

Ці чинники і визначають поняття педагогічної культури вчителя-педагога. Вона має бути на внутрішньому та зовнішньому рівнях, останній із яких і передбачає культуру поведінки, що включає в себе, в тому числі, і культуру зовнішнього вигляду, культуру мовлення, а саме головне – культура по відношенню до своїх вихованців.

І, нарешті, четверта вимога, творчий підхід вчителя до навчання і виховання. Це найголовніша вимога сучасної нової української школи до педагога. Потрібно постійно шукати нестандартні методи навчально-виховної роботи, постійно змінюватися та вдосконалюватися. Це на думку, Сухомлинського, є найголовнішою вимогою, адже немає якихось універсальних форм та методів навчання, а отже самим страшним в педагогічній справі є формалізм. В.О. Сухомлинський безжально критикував тих педагогів які маючи 20-ти і більше річний термін педагогічного стажу використовували знання здобуті ще в студентські роки.

Він порівнював педагогічну діяльність із науковою роботою, що постійно вимагає пошуку. Хотілось би зазначити необхідність виховання учня-патріота громадянина, який би пишався своєю країною. Це важливо в будь-який історичний період, а особливо на сучасному стані історичного розвитку України. В.О. Сухомлинський приділяв цьому неабияку увагу. Проведення тематично-патріотичних бесід, зустрічі із цікавими людьми, екскурсії з метою ознайомлення та прищеплення любові до рідного краю. Робота краєзнавчих гуртків, ознайомлення із історичними, релігійними, природними, етнографічними пам'ятками – ось далеко не повний перелік тих заходів, які впроваджував видатний український педагог і які потрібно реалізувати в сучасному виховному процесі.

Висновки: Отже, нова українська школа – основа реформи середньої освіти, що має перетворити українську школу на школу соціальної рівності, економічного розвитку та конкурентоспроможності. Результатом такої освіти має бути зразкова дитина, мотивована на успішне навчання, дослідницьке ставлення до життя, формування свідомих, відповідальних громадян України, патріотів своєї Батьківщини.

Звернення до концепції дитиноцентризму, що лежить в основі нової української школи було розроблено ще видатним українським педагогом В.О. Сухомлинським незважаючи на те, що воно не було витребуване в умовах черстої, формальної, спрямованої на посереднього учня радянської системи освіти, є актуальним на часі в умовах формування в Україні громадянського суспільства та європейської демократії.

Тому звернення до концепції В.О. Сухомлинського – важливий компонент сучасного педагогічного мислення, що допомагає в перебудові освітньої системи на основі особистісно орієнтованих навчання і виховання.

Література:

1. Антоненко М.В. «Дидактичні проблеми загальноосвітньої школи у педагогічній спадщині В.О. Сухомлинського», Київ, 2008 р.
2. Вороніна П.А., Зверева І.Д., Міщик Л.І. «Теоретичний аналіз педагогічних ідей В.О. Сухомлинського у сучасній педагогічній діяльності», Миколаїв, 2016 р.

3. Гаврилюк Г.М. «Компетентнісний вимір учителя нової української школи», Херсон, 2016 р.
4. «Істрія педагогіки» за ред. МС Гриценка, Київ, 1993 р.
5. Комінавець Т.В. «Актуалізація ідей Сухомлинського в сучасних соціально-педагогічних підходах до системи неперервної освіти», Київ, 2015 р.
6. Кравець В.П. «Історія української школи та педагогіки», Тернопіль, 1994р.
7. Кузьменко В.В. «Нова українська школа – трансформація педагогічної спадщини В.О. Сухомлинського, Київ, 2016 р.
8. Куценко І.В. «Поняття контролю та оцінювання навчальних досягнень у педагогічній спадщині В.О. Сухомлинського», Київ, 2012 р.
9. Макаренко-Нітовкіна Т.В., Іванченко Г.М. «Гуманістична спрямованість педагогічної спадщини В.О. Сухомлинського», Київ, 2016 р.
10. Польська АО «Виховання духовної культури особистості учнів на ідеях В.О. Сухомлинського, Київ, 2017 р.
11. Сухомлинський В.О. вибрані твори у 5-ти томах т.5, Київ, 1977 р.
12. Цюпа І.В. «Сухомлинський (добротворець)», Київ, 1985 р., 216 с.
13. Міхелі С.О. «Педагогічні ідеї В.О. Сухомлинського як концептуальна основа особистісно орієнтованого підходу», журнал «Початкова школа», 2003 р., № 9, с.5-12
14. Сухомлинський В.О. «Особистість учителя. Педагогічний колектив і всебічний розвиток вихователю», збірник праць т.1, Київ, 1976 р.
15. Сухомлинський В.О. «Слово вчителя в моральному вихованні», збірник праць т.5, Київ, 1977 р.
16. Сухомлинський В.О. «Роль особи вчителя в духовному житті колективу та особистості», збірник праці т.1, Київ 1976 р.

Курко Т.В.,
викладач вищої категорії
Коледжу мистецтв та дизайну КНУТД

В. СУХОМЛИНСЬКИЙ У КОНТЕКСТІ ПЕДАГОГІЧНИХ ПОШУКІВ ХХ СТ.

*«Педагогіка — наука про мистецтво любити дітей!
» С. Соловейчик*

Анотація. В роботі-дослідженні порівнюються методи виховання трьох найбільш яскравих постатей педагогічної науки у ХХ ст. на території радянського і пострадянського суспільства. 130 років від народження А.С.Макаренка, пройшли непоміченими для сьогоднішніх педагогів, але саме він був предтечею пошуків В.О.Сухомлинського, Ш.О.Амонашвілі є продовжувачем і практичним пропагандистом досвіду нашого земляка, то ж автор статті бажає віддати належну шану В.О.Сухомлинському в контексті інших достойників гуманістичного підходу до виховання підростаючого покоління.